

Cymhariaeth o arolygon gwaelodlin Cyswllt Ffermio ar gyfer 2018 a 2019

Dr Cate L. Williams

Canolfan Cyfnewid Gwybodaeth, IBERS, Prifysgol
Aberystwyth.

Cynnwys

Cyflwyniad	4
Canlyniadau'r Arolwg	4
1. Ydych chi'n meincnodi (cymharu) perfformiad eich busnes yn erbyn busnesau eraill tebyg	4
2. A ydych wedi dechrau meincnodi o ganlyniad i gymryd rhan yn unrhyw un o'r gweithgareddau Cyswllt Ffermio canlynol yn ystod y flwyddyn ddiwethaf?.....	5
3. Ydych chi wedi defnyddio'ch ffigurau meincnodi i wneud newidiadau yn y ffordd rydych chi'n rheoli'ch fferm yn ystod y flwyddyn ddiwethaf?.....	6
4. A oes gennych gynllun olyniaeth ar gyfer eich busnes (rhywun i gymryd yr awenau gennych pan fyddwch yn ymddeol)?.....	6
5. A ydych wedi cynnal unrhyw un o'r canlynol ar eich fferm yn ystod y flwyddyn ddiwethaf (samplu pridd neu gynllunio rheoli maetholion, monitro iechyd anifeiliaid, mesur glaswellt a/neu samplu silwair?).....	6
6. Os wnaethoch chi ddewis unrhyw un o'r uchod, a ydych chi wedi defnyddio'r wybodaeth hon i wneud newidiadau i'r ffordd rydych chi'n rheoli eich fferm yn ystod y flwyddyn ddiwethaf?	7
7. A oes gennych uchelgais glir i'ch busnes ar gyfer y 3-5 mlynedd nesaf?	7
8. A oes gennych gynllun busnes ysgrifenedig yn amlinellu sut y byddwch yn cyflawni eich uchelgais?...	8
9(a). A ydych chi'n defnyddio meddalwedd cofnodi electronig ar hyn o bryd i reoli perfformiad eich diadell/buches?	8
9(b). Os felly, rhowch ddisgrifiad o'r math o system rydych chi'n ei defnyddio:	9
10. 2019: A ydych chi'n bwriadu cwblhau unrhyw gyrsiau hyfforddi trwy raglen Cyswllt Ffermio yn ystod y 12 mis nesaf? 2018: A ydych chi neu eraill sy'n gweithio ar y daliad yn bwriadu ymgymryd â hyfforddiant achrededig trwy'r rhaglen Cyswllt Ffermio yn y 2 flynedd nesaf?	9
11. Ydych chi wedi ystyried plannu coed ar eich fferm?.....	10
12. Heblaw TB buchol, beth yw'r broblem iechyd anifeiliaid fwyaf ar hyn o bryd sy'n berthnasol i'ch daliad?	10
13. Ar raddfa o 1-6, pa mor bwysig yw rheoli'r canlynol i'ch busnes: (1 yn golygu nad yw'n bwysig o gwbl a 6 yn golygu pwysig iawn)	12
a) Bioamrywiaeth a chynefinoedd	12
b) Pridd	13
c) Ansawdd dŵr	13
d) Tirwedd	13
e) Dŵr.....	14

f) Ansawdd aer	14
14. O ganlyniad i weithgaredd Cyswllt Ffermio, a ydych chi wedi gwneud unrhyw newidiadau i'ch arferion ffermio?	15
15. Beth yw'r prif resymau na wnaethoch chi unrhyw newidiadau?	15
16. Pa newidiadau wnaethoch chi?	16
17. Pa effaith y mae rhaglen Cyswllt Ffermio wedi'i chael ar yr agweddau canlynol ar eich busnes?	17
a) Hyfywedd fferm	17
b) Gallu'r fferm i fod yn gystadleuol	17
c) Effeithlonrwydd wrth ddefnyddio mewnbynnau a brynir i mewn	17
ch) Effeithlonrwydd llafur	17
e) Lleihau ôl troed carbon	18
f) Effaith amgylcheddol	18
g) Lles anifeiliaid	18
h) Bioddiogelwch.....	19
i) Iechyd a diogelwch	19
j) Olyniaeth teulu	19
k) Swyddi ac incwm yn y gymuned wledig ehangach	19
l) Defnyddio TGCh	19
18. Ar gyfer pob un o'r eitemau canlynol, nodwch i ba raddau y mae Cyswllt Ffermio wedi cael effaith ar elw eich fferm a / neu incwm eich teulu yn y tymor hir a nodwch sut yr ydych chi'n meintoli hyn gan ddefnyddio'r ystod ganrannol ganlynol	20
a) Costau amrywiol	20
b) Costau sefydlog	20
c) Trosiant fferm	20
d) Trosiant o fentrau arallgyfeirio	21
e) Elw 'r fferm	21
f) Cyfanswm y llafur a ddefnyddir (cyfwerth ag amser llawn)	22
g) Cyfanswm incwm teuluol	22
19. Pa gymorth arall yr hoffech chi gan raglen Cyswllt Ffermio i helpu i wella effeithlonrwydd a chynhyrchiant eich busnes?	22
20. Lledaeniad daearyddol cyfranogwyr yr arolwg	25

Cyflwyniad

Mae arolwg gwaelodlin Cyswllt Ffermio wedi cael ei gynnal dros y tair blynedd diwethaf gan ddechrau yn 2016. Mae'r adroddiad hwn yn cymharu canlyniadau arolwg diweddaraf 2019 gyda chanlyniadau arolwg 2018. Cynhaliwyd cyfweiliad gyda 911 o ffermwyr yn ystod arolwg 2018, a chasglwyd data gan 705 o ffermwyr a'u busnesau o bob cwr o Gymru fel rhan o arolwg 2019.

Mae Cyswllt Ffermio yn gweithio i ddarparu gwybodaeth, cyngor a chefnogaeth i ffermwyr yng Nghymru, gan ddefnyddio'r gwaith ymchwil gwyddonol diweddaraf a rhoi casgliadau allweddol ar waith ar ei safleoedd arddangos a'i safleoedd ffoecs, gan hefyd reoli prosiectau arloesol drwy raglen Partneriaeth Arloesi Ewrop (EIP) yng Nghymru. Nod Cyswllt Ffermio yw trawsnewid rhagolygon busnes ar gyfer ffermwyr ledled Cymru drwy gynnig mynediad cymorthdaledig i amrywiaeth o ymgynghorwyr ac arbenigwyr, cyrsiau hyfforddi technegol ac ymarferol a chysylltu ffermwyr gyda'i gilydd er mwyn rhannu arfer da.

Nodwyd yn yr arolwg gwaelodlin yn 2018 a 2019 fod aelodau'n gweld budd o fynychu grwpiau trafod ac ymweliadau fferm. Mae ffermio yn alwedigaeth draddodiadol sy'n aml yn cael ei throsglwyddo o genhedlaeth i genhedlaeth ac nid yw'r arferion ffermio cysylltiedig yn eithriad. Mae defnyddio grwpiau cymheiriaid o bobl leol ac arddangos cysyniadau newydd ar ffermydd yn cynnig cyfle i rannu syniadau, trafod arferion newydd a sut i weithredu hyn ar y fferm. Mae Cyswllt Ffermio yn parhau i wneud defnydd effeithiol o'r model dysgu yma drwy'r grwpiau trafod a'r gweithdai.

Mae'r gwahaniaethau rhwng arolygon 2018 a 2019 yn cynnwys cynnydd yn nifer y ffermwyr a arolygwyd sy'n defnyddio data meincnodi i wneud newidiadau i'w harferion rheoli. Mae'r canlyniadau'n awgrymu bod cyfranogwyr wedi datblygu eu gallu i ddefnyddio data meincnodi a'i ddefnyddio ar y fferm dros y flwyddyn, o bosibl o ganlyniad i gymryd rhan mewn gweithgareddau Cyswllt Ffermio. O ran cyrsiau hyfforddi, roedd monitro iechyd anifeiliaid a samplu pridd yn parhau i fod yn weithgareddau poblogaidd yn y ddau arolwg, ond roedd mesur glaswellt yn fwy poblogaidd yn 2018 a samplu silwair yn fwy poblogaidd yn 2019. Mae'r canlyniadau hefyd yn awgrymu bod cyfranogwyr wedi gweld mwy o effaith gadarnhaol ar eu busnes o ganlyniad i raglen Cyswllt Ffermio rhwng 2018 a 2019.

Canlyniadau'r Arolwg

1. A ydych chi'n meincnodi perfformiad eich busnes yn erbyn busnesau tebyg eraill ar gyfer unrhyw un o'r canlynol?

Math o feincnodi	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Ffisegol yn unig	74	42	8	6
Ariannol yn unig	41	81	4	11
Ffisegol ac ariannol	199	111	22	16
Cyfanswm yr ymatebion	314	233	35	33
Cyfanswm heb ymateb	596	471	65	67

Ar y cyfan, ni chafwyd ymateb i'r cwestiwn hwn gan yr ymatebwyr yn 2018 na 2019, gan awgrymu o bosibl nad ydynt yn meincnodi o gwbl. O weddill yr ymatebion, dywedodd y mwyafrif (2018: 22%; 2019: 16%) eu bod yn meincnodi'n ffisegol ac yn ariannol. Mae ymatebion 2018 yn dangos bod mwy yn meincnodi'n 'ffisegol yn unig' (8%), ond yn 2019, roedd mwy o ymatebwyr wedi ateb 'ariannol yn unig' (11%). Gan fod y canlyniadau'n dangos nad yw mwyafrif y cyfranogwyr yn meincnodi, efallai y byddai codi ymwybyddiaeth o'r gefnogaeth sydd ar gael gan Cyswllt Ffermio ar gyfer meincnodi (h.y. gweithdai 'Mesur i Reoli' a'r gwasanaethau cynghori) yn ddefnyddiol.

Ceir llawer o dystiolaeth hefyd bod ffermwyr yn gwrando ar ffermwyr eraill. Byddai clywed gan gymheiriaid sydd wedi defnyddio data meincnodi i wella'r busnes yn debygol o fod yn effeithiol iawn o ganlyniad i'r ymdeimlad o ymddiriedaeth a hygyrdded (Franz *et al.*, 2010). Mae'r dechneg hon wedi cael ei defnyddio gan Cyswllt Ffermio mewn digwyddiadau Ffermio ar gyfer y Dyfodol, digwyddiadau 'Mynediad at Gyngor Technegol' ac mewn grwpiau trafod, ond gallai mwy o arddangosiadau o arfer da wrth feincnodi hefyd fod o fudd.

2. A ydych wedi dechrau meincnodi o ganlyniad i gymryd rhan yn unrhyw un o'r gweithgareddau Cyswllt Ffermio canlynol yn ystod y flwyddyn ddiwethaf? (Gellir rhoi mwy nag un ateb)

Gweithgaredd Cff	Nifer yr Ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Grwpiau trafod	180	146	20	21
Agrisgôp	38	39	4	5
Academi Amaeth	10	11	1	1.6
Tesco	2	3	0	0
IBERS, Prifysgol Aberystwyth	21	2	2	0
Ar lafar	5	0	0	0
Arall	14	6	1.5	0
Cyfanswm yr ymatebion	225	171	25	24
Cyfanswm heb ymateb	686	539	75	76

Ni chafwyd ymateb i'r cwestiwn hwn gan fwyafrif y rhai a holwyd (2018: 75%; 2019: 76%), neu rhoddwyd ateb 'Amherthnasol', gan gyfrif am y rhai nad ydynt yn meincnodi fel y nodwyd yn y cwestiwn blaenorol, yn ogystal â'r rhai nad ydynt yn meincnodi o ganlyniad i weithgareddau Cyswllt Ffermio yn benodol. O'r rhai sy'n meincnodi eu busnes o ganlyniad i weithgareddau Cyswllt Ffermio, mae'r mwyafrif helaeth (2018: 20%; 2019: 21%) yn gwneud hynny o ganlyniad i gymryd rhan mewn grwpiau trafod. Mae gweithgareddau dylanwadol eraill yn cynnwys Agrisgôp (2018: 4%; 2019: 5%), yr Academi Amaeth yn 2019 (2%) a Phrifysgol Aberystwyth yn 2018 (2%). Mae'n debygol fod y rhai a nododd "Prifysgol Aberystwyth" yn cyfeirio at yr arolwg busnes fferm (FBS) a gynhelir bob blwyddyn. Fodd bynnag, ychydig iawn a atebodd fod eu gweithgareddau meincnodi yn ganlyniad i 'Prifysgol Aberystwyth' yn 2019 o'i gymharu â 2018. Mae'n bosibl bod hyn o ganlyniad i ddathliad 80 mlynedd o'r Arolwg Busnes Fferm a ddigwyddodd yn 2018 a allai fod wedi rhoi hwb o ran ymgysylltiad, gan ddychwelyd i lefelau mwy nodweddiadol yn y flwyddyn ganlynol.

Mae'r canlyniad hwn yn awgrymu bod ffermwyr yn ystyried grwpiau trafod yn fuddiol iawn a'u bod yn mabwysiadu arferion newydd o ganlyniad. Mae addysg cymheiriaid yn ddull hynod effeithiol o

hyfforddi/addysgu gan fod cyfranogwyr yn aml yn fwy parod i dderbyn gan eraill sydd wedi rhoi cynnig ar gysyniad newydd, gan ddarparu ymdeimlad o hygyrdd. Yn y diwydiant ffermio, mae'r cysyniad hwn yn hanfodol, lle mae gwybodaeth yn aml yn cael ei throsglwyddo o genhedlaeth i genhedlaeth neu o fewn cymunedau agos (Foster a Rosenzweig, 1995; Franz *et al.*, 2010). Mae Cyswllt Ffermio wedi gwneud defnydd gwyb o'r model addysgu hwn i addysgu ffermwyr am y broses o feincnodi trwy grwpiau trafod ar y cyd â gweithdai 'Mesur i Reoli'.

3. Ydych chi wedi defnyddio eich ffigurau meincnodi i wneud newidiadau i'r ffordd yr ydych chi'n rheoli eich fferm yn ystod y flwyddyn ddiwethaf?

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Do	169	175	18	25
Naddo	225	85	25	12
Cyfanswm yr ymatebion	402	260	44	37
Cyfanswm heb ymateb	517	445	56	63

Fel y gwelwyd yn flaenorol, ni chafwyd ymateb gan fwyafrif y cyfranogwyr i'r cwestiwn hwn. Ar ôl ychwanegu nifer y cyfranogwyr a oedd heb ateb at yr atebion 'Na', roedd y cyfanswm yn 75-80% sy'n cyfateb â'r gyfran flaenorol o ffermwyr nad oedd wedi ateb y cwestiwn ac felly'n annhebygol o fod yn meincnodi o gwbl. Yn 2018, roedd 25% o'r ymatebion yn nodi nad oeddent wedi defnyddio eu ffigurau meincnodi i wneud newidiadau i'r ffordd y maen nhw'n rheoli eu ffermydd, ac yna yn 2019, roedd 25% yn cytuno eu bod wedi defnyddio eu ffigurau meincnodi i wneud newidiadau. Gall y broses feincnodi fod yn un gymharol syml, ond gall fod yn anodd gwneud synwyr o'r data ar y fferm a'i ddefnyddio'n ymarferol. Felly, mae'n debygol bod y canlyniad hwn wedi digwydd oherwydd bod ffermwyr wedi dysgu sut i ddefnyddio'r data rhwng 2018 a 2019. Mae'n bosibl bod y gefnogaeth a'r cyngor ynghylch meincnodi a ddarperir gan Cyswllt Ffermio wedi chwarae rhan allweddol yn y newid hwn - efallai o ganlyniad i fwy o ymgysylltiad mewn gweithdai a grwpiau trafod.

4. A oes gennych gynllun olyniaeth ar gyfer eich busnes (rhywun i gymryd yr awenau gennych pan fyddwch yn ymddeol)?

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Oes	384	311	42	44
Nac oes	460	344	50	49
Ddim yn berthnasol	41	40	4.5	6
Cyfanswm yr ymatebion	885	695	97	98
Cyfanswm heb ymateb	26	10	3	2

Yn 2018 a 2019, roedd canran yr ymatebion a nododd 'oes' a 'nac oes' wedi'u rhannu'n weddol gyfartal ar gyfer y cwestiwn hwn - gydag ychydig yn fwy yn nodi nad oedd ganddynt gynllun ar waith

(2018: 50%; 2019: 49% yn dweud 'nac oes', ac yn 2018: 42%; a 2019: 45% yn dweud 'oes'). Yn ddelfrydol, byddai pob ymatebwr y mae'r mater hwn yn berthnasol iddynt wedi ateb yn gadarnhaol gan nodi bod ganddynt gynllun ar waith - er bod cyfradd llwyddiant o 100% bron yn amhosibl ym mhob adran, mae'n bosibl y gellir gwneud gwelliannau yn y maes hwn. Mae Cyswllt Ffermio eisoes yn cynnig cefnogaeth a gwasanaethau proffesiynol yn ymwneud ag olyniaeth, felly efallai bod angen amlygu'r gwasanaethau hyn i aelodau Cyswllt Ffermio neu ystyried gwahanol ddulliau o ddarparu (h.y. cynnwys ar fideo).

5. A ydych wedi cynnal unrhyw un o'r canlynol ar eich fferm yn ystod y flwyddyn ddiwethaf? (Dewiswch bob un sy'n berthnasol)?

Gweithgaredd	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Monitro iechyd anifeiliaid	534	411	59	34
Mesur glaswellt	100	80	11	7
Samplu Silwair	58	258	6	22
Samplu pridd neu gynllunio rheoli maetholion	548	444	60	37
Un gweithgaredd	262	202	29	29
Dau weithgaredd	265	211	29	30
Tri gweithgaredd	173	147	19	21
Pedwar gweithgaredd	48	32	5	4
Cyfanswm yr ymatebion	768	592	84	84
Cyfanswm heb ymateb	143	113	16	16

Ceir gwahaniaeth sylweddol ym mhoblogrwydd gweithgareddau rhwng 2018 a 2019. Er hynny, 'monitro iechyd anifeiliaid' a 'samplu pridd' oedd y gweithgareddau mwyaf poblogaidd yn y ddau arolwg. Yn 2018, dewisodd 59% weithgaredd 'monitro iechyd anifeiliaid' a 34% yn 2019, a dewisodd 60% a 37% 'samplu pridd' yn y drefn honno. Yn 2018, dewisodd llawer mwy ymgymryd â gweithgaredd mesur glaswellt nag yn 2019 (11% a 7% yn y drefn honno). Yna, gellir dweud y gwrthwyneb am samplu silwair a oedd yn llawer mwy poblogaidd yn 2019 (22%) nag yn 2018 (6%).

Nododd mwyafrif yr ymatebwyr hefyd eu bod wedi ymgymryd â mwy nag un gweithgaredd yn 2018 a 2019. O'r rhai a holwyd, roedd 28% wedi ymgymryd ag un gweithgaredd yn 2018 a 2019, 29-30% wedi ymgymryd â dau weithgaredd, 19-20% wedi ymgymryd â thri gweithgaredd a 4-5% wedi ymgymryd gyda phob un o'r pedwar gweithgaredd. Mae'r patrwm hwn yn aros yn gyson rhwng 2018 a 2019. At ei gilydd, dim ond 16% o'r rhai a holwyd yn 2018 a 2019 oedd heb ymgymryd ag unrhyw un o'r gweithgareddau uchod, sy'n nifer gymharol fach. Ar ben hynny, mae'n galonogol gweld tueddiad i gymryd rhan mewn mwy nag un gweithgaredd - gan awgrymu bod ffermwyr yn gweld y gweithgareddau'n fuddiol ac yn werth chweil a fyddai'n eu hannog i ailadrodd y profiad.

6. Os dewisoch chi unrhyw un o'r uchod, a ydych chi wedi defnyddio'r wybodaeth hon i wneud newidiadau yn y ffordd rydych chi'n rheoli'ch fferm yn ystod y flwyddyn ddiwethaf.

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Ydw	633	546	69	77
Nac ydw	152	51	17	7
Cyfanswm yr ymatebion	785	597	86	85
Cyfanswm heb ymateb	129	108	14	15

Ar y cyfan, nododd y rhan fwyaf (69% yn 2018 a 77% yn 2019) o'r ymatebwyr eu bod wedi defnyddio'r wybodaeth yn dilyn gweithgareddau Cyswllt Ffermio i wneud newidiadau mewn rheolaeth. Mae'r canlyniad hwn yn awgrymu bod ffermwyr nid yn unig yn cymryd rhan mewn gweithgareddau a gynigir gan Cyswllt Ffermio ond eu bod hefyd yn dehongli ac yn defnyddio'r data a gânt i wneud gwelliannau i'w busnes.

7. A oes gennych uchelgais glir i'ch busnes ar gyfer y 3-5 mlynedd nesaf?

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Oes	595	506	65	72
Nac oes	292	193	32	27
Cyfanswm yr ymatebion	887	699	97	99
Cyfanswm heb ymateb	24	6	3	0

Yn 2018 a 2019, roedd mwyafrif (56% a 72%, yn y drefn honno) yr ymatebion yn nodi bod gan y rhai a holwyd uchelgais neu amcan clir mewn golwg ar gyfer eu busnesau dros y 3-5 mlynedd nesaf. Gwelwyd cynnydd yn nifer yr ymatebion a oedd yn nodi bod ganddynt uchelgais glir ar gyfer eu busnes rhwng 2018 a 2019, o bosibl o ganlyniad i weithgareddau Cyswllt Ffermio a allai fod yn ddigon i danio syniadau ac ysbrydoli ffermwyr i ystyried dyfodol eu busnesau fferm.

8. A oes gennych gynllun busnes ysgrifenedig yn amlinellu sut y byddwch yn cyflawni eich uchelgais?

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Oes	159	136	17	19
Nac oes	728	560	80	79
Cyfanswm yr ymatebion	887	696	97	99
Cyfanswm heb ymateb	24	9	3	1

Roedd y mwyafrif ar gyfer y ddau arolwg (2018: 80%, 2019:79%) yn nodi nad oedd ganddynt gynllun ysgrifenedig. Mae hyn yn awgrymu, o'r rhai a atebodd yn gadarnhaol i'r cwestiwn blaenorol bod

ganddynt nod clir, mai nifer fechan iawn sydd â chynllun ysgrifenedig yn amlinellu sut maen nhw am gyflawni'r nod hwnnw. Ar hyn o bryd mae Cyswllt Ffermio yn cynnig cyllid o hyd at 80% tuag at gyngor cynllunio busnes ar gyfer busnesau fferm, felly mae'n bosibl y byddai hysbysebu ychwanegol o fudd er mwyn annog ymgysylltiad gyda'r gwasanaeth ac i helpu aelodau i wireddu eu huchelgais.

9. (a) A ydych chi'n defnyddio meddalwedd cofnodi electronig ar hyn o bryd i reoli perfformiad eich diadell/buches?

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Ydw	278	206	30	29
Nac ydw	602	491	66	70
Cyfanswm yr ymatebion	880	698	96	99
Cyfanswm heb ymateb	31	7	4	1

Mae'r ymatebion yn nodi, ar y cyfan, nad yw'r rhai a arolygwyd yn 2018 a 2019 yn defnyddio EID (66% a 70% yn y drefn honno). Mae EID yn dechnoleg gymharol newydd ac mae astudiaethau'n awgrymu, er y gallai helpu i gynyddu proffidioldeb a'r defnydd o adnoddau, mae'n dal i fod yn fuddsoddiad sylweddol i fusnesau, yn enwedig i'r rhai sy'n gweithredu ar raddfa fechan, sy'n cyfrif am nifer sylweddol o ffermydd yng Nghymru (StatsWales, 2017; Lima *et al.*, 2018). Roedd yr astudiaeth a gwblhawyd gan Lima *et al.*, (2018) a fu'n holi ffermwyr yn y DU ynglŷn â'u defnydd o EID yn dangos nad oedd dros hanner y rhai a holwyd yn defnyddio EID, nac ychwaith yn bwriadu gwneud hynny yn y dyfodol. Mae'r nifer hwn yn cyfateb yn fras i'r canlyniadau a ddangosir yma; gan nodi o bosibl y gallai cyfathrebu tystiolaeth am effeithiau cadarnhaol EID (e.e. lleihau lefelau cloffni o fewn y ddiadell) neu arddangosiadau ar ffermydd fod o fudd.

9. (b) Os felly, rhowch ddisgrifiad o'r math o system rydych chi'n ei defnyddio.

Meddalwedd EID	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Shearwell	33	15	4	2
Agri data	15	10	2	1
FarmIT	4	7	0	1
Cloriannau / pwyso	2	5	0	0
Summit	0	5	0	0
Farm Plan	3	4	0	0
Cofnodi Llaeth / NMR	8	4	1	0
TrueTest	6	4	0	0
Allflex	3	3	0	0
BCMS	0	3	0	0
Uniform Agri	5	3	0	0
Dairy Plan	0	2	0	0
Farm Wizard	1	2	0	0
Gallagher	0	2	0	0
Tag / darlleneydd / ffon amhenodol	160	86	18	12

Arall	24	20	3	3
Cyfanswm yr Ymatebion	264	175	29	25
Cyfanswm heb ymateb	647	530	71	75

Ar y cyfan, y brand mwyaf poblogaidd o EID a ddefnyddiwyd gan ffermwyr a arolygwyd oedd Shearwell yn 2018 a 2019 (4 a 2%, yn y drefn honno). Fodd bynnag, nid oedd y mwyafrif (18% a 12%) a atebodd yn nodi brand EID. Yr opsiwn mwyaf poblogaidd o bell ffordd oedd y darllenydd ffon, yn debygol o fod ar y cyd â thag clust. Credir mai darllenydd llaw ar ffon yw'r darllenydd hawsaf i'w ddefnyddio gan ei fod yn gryf, yn fforddiadwy ac yn gludadwy, gan alluogi ffermwyr i gasglu rhestr o rifau EID unigol o anifeiliaid mewn rhedfa - addas iawn ar gyfer systemau rheoli defaid (Morgan-Davies *et al.*, 2015).

10. A ydych chi'n bwriadu cwblhau unrhyw gyrsiau hyfforddi trwy raglen Cyswllt Ffermio yn ystod y 12 mis nesaf?

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Ydw	543	386	60	55
Nac ydw	339	224	37	32
Dibynnu ar ba gyrsiau sydd ar gael	Amherthnasol	74	Amherthnasol	10
Cyfanswm yr ymatebion	882	684	97	97
Cyfanswm heb ymateb	29	21	3	30

Nododd mwyafrif y garfan a arolygwyd eu bod yn bwriadu cwblhau cyrsiau hyfforddi gyda Cyswllt Ffermio yn y flwyddyn nesaf. Yn 2018 roedd y gyfran hon yn 60% ac yn 2019 gostyngodd ychydig i 55%, o bosibl oherwydd bod aelodau wedi cyflawni eu nodau ac wedi cwblhau cyrsiau hyfforddi rhwng y ddau arolwg. Mae hwn yn ganlyniad cadarnhaol, gan awgrymu bod gan ffermwyr ddiddordeb yn y cyrsiau a gynigir gan Cyswllt Ffermio a'u bod yn debygol o fanteisio ar y cyfleoedd hyfforddi hefyd.

11. Ydych chi wedi ystyried plannu coed ar eich fferm?

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Ydw	432	362	47	51
Nac ydw	462	341	51	48
Cyfanswm yr ymatebion	894	702	98	99
Cyfanswm heb ymateb	17	3	2	0

Roedd yr ymatebion i gwestiwn 11 wedi'u rhannu'n eithaf cyfartal yn y ddau arolwg, gyda 52% yn ymateb yn gadarnhaol yn 2019 a 48% yn ymateb yn negyddol. Roedd y rhaniad hwn yn debyg iawn yn 2018 gyda 47% yn nodi eu bod wedi ystyried plannu coed a 51% yn nodi nad oeddent wedi gwneud hynny. Mae hyn yn syndod efallai oherwydd dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf mae amaeth-godwigaeth wedi dod yn fwy poblogaidd, gyda sefydliadau fel Coed Cadw yn cynnig cyllid a grantiau ar gyfer y rhai sy'n plannu coed ar raddfa fawr (30+) a grantiau Stiwardiaeth Coetir tebyg ar gael (Gov.uk,

2019; Coed Cadw, 2019). Er, mae'n bwysig nodi bod gan gyfran o'r rhai a atebodd 'na' goed ar eu ffermydd eisoes.

Derbynnir ar hyn o bryd bod cynyddu niferoedd coed ar dirweddau amaethyddol Cymru yn strategaeth allweddol ar gyfer lliniaru'r newid yn yr hinsawdd. Felly mae deall pam bod ffermwyr yn amharod i wneud hyn yn ffactor bwysig iawn, ac yn werth ei ymchwilio ymhellach. Mae rhesymau posibl yn cynnwys bod grantiau a chymorthdaliadau i ariannu gweithgareddau o'r fath yn dal i fod yn eu dyddiau cynnar.

12. Heblaw TB buchol, beth yw'r broblem iechyd anifeiliaid fwyaf ar hyn o bryd sy'n berthnasol i'ch daliad?

Problem iechyd	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Cloffni mewn gwartheg	102	82	11	12
Defaid	Amherthnasol	28	Amherthnasol	4
Clafr defaid	70	62	8	9
Llyngyr	Amherthnasol	38	Amherthnasol	5
Clwy'r traed	82	38	9	5
BVD / dolur rhydd	51	37	6	5
Niwmonia	51	25	6	3
Clefyd Johne	48	20	5	3
Parasitiaid / llyngyr	140	16	15	2
Mastitis	23	14	2.5	2
Erthylid	15	11	2	1
Ffrwythlondeb	24	9	3	1
Cynrhon a llau	10	8	1	1
Ymwrthedd i driniaeth wrthfotig/anthelminitgau	14	6	1.5	1
Pryfed chwythu	Amherthnasol	5	Amherthnasol	0
CODD	28	5	3	0
Trogod	Amherthnasol	5	Amherthnasol	0
Maeth	10	4	1	0
Clwy Affricanaidd y Moch	1	3	0	0
Pryfed	5	3	0	0
IBR	12	3	1	0
Ffliw moch	Amherthnasol	3	Amherthnasol	0
Leptospirosis	11	Amherthnasol	1	Amherthnasol
Coccidiosis	6	Amherthnasol	0	Amherthnasol
Pasteurella	6	Amherthnasol	0	Amherthnasol
Ffliw adar	5	Amherthnasol	0	Amherthnasol
Arall	54	26	6	4
Dim problemau	Amherthnasol	24	Amherthnasol	3
Cyfanswm yr ymatebion	774	418	85	59
Cyfanswm heb ymateb	137	287	15	40

Y 5 pryder mwyaf o ran iechyd anifeiliaid:

2018:

1. Parasitiaid (15%)
2. Cloffni (cyffredinol) (11%)
3. Clwy'r traed (9%)
4. Clafr defaid (8%)
5. Niwmonia / BVD (6%)

2019:

1. Cloffni (cyffredinol) (12%)
2. Clafr defaid (9%)
3. Llyngyr / clwy'r traed(5%)
4. BVD (6%)
5. Niwmonia (6%)

Yn 2018 a 2019 cofnodwyd set debyg iawn o bryderon. Mae cloffni, clwy'r traed, clafr defaid, BVD a niwmonia oll yn bryderon allweddol i ffermwyr yn y ddau arolwg. Y gwahaniaeth mawr a welwyd rhwng 2018 a 2019 yw pryder ynghylch parasitiaid (gan gynnwys ymwrthedd i driniaethau llyngyr, ac eithrio llyngyr yr iau) ac yn fwy penodol llyngyr (yr iau a'r rwmen). Yn 2018, y broblem iechyd fwyaf cyffredin oedd parasitiaid gyda 15% o'r ymatebwyr yn nodi ei fod yn bryder. Fodd bynnag, nid oedd hynny'n cael ei adlewyrchu yn arolwg 2019 lle mai dim ond 2% a nododd parasitiaid yn bryder. Ceir pwyslais ar llyngyr yn benodol yn 2019 (5%). Mae llyngyr yr iau yn glefyd sy'n bwysig yn economaidd, gan achosi colledion sylweddol o ran cynhyrchiant mewn defaid a gwartheg. Gyda mwy a mwy o ymwrthedd i driniaethau llyngyr a newid yn yr hinsawdd yn arwain at dywydd gwlypach a mwynach, mae rheoli llyngyr yn dod yn bwysicach fyth (Gordon *et al.*, 2012). Mae Cyswllt Ffermio yn cynnig gwybodaeth am reoli llyngyr yr iau (nifer o erthyglau, taflenni ffeithiau a chyhoeddiadau technegol) ac maent wedi cynnal prosiectau sy'n ceisio cynyddu ymwybyddiaeth ffermwyr. Gallai tynnu sylw at yr adnoddau hyn ar adegau allweddol o'r flwyddyn (mae heintiau aciwt yn dueddol o ddod i'r amlwg Awst - Hydref, is-aciwt o fis Hydref ymlaen ac achosion cronig o fis Rhagfyr ymlaen) helpu i gynyddu ymgysylltiad â'r adnoddau perthnasol (¹NADIS, 2019).

Roedd cloffni cyffredinol hefyd yn bryder sylweddol (11% yn 2018 a 12% yn 2019). Roedd ymatebion (9% a 5% yn y drefn honno) yn nodi bod clwy'r traed mewn defaid yn broblem, a gallai hynny ddod o dan gategori cloffni. Mae cloffni yn faes eang, gan fod yr hyn sy'n achosi'r cloffni'n gallu amrywio'n sylweddol - er enghraifft, bydd triniaeth ar gyfer clwy'r traed yn wahanol iawn i'r driniaeth ofynnol ar gyfer laminitis neu dorri asgwrn. Serch hynny, mae cloffni yn fater economaidd arwyddocaol i ffermwyr. Credir ei fod yn costio oddeutu £28 miliwn y flwyddyn yn y DU i'r diwydiant defaid (²NADIS, 2019).

Mae clafr defaid hefyd yn peri pryder i'r rhai a arolygwyd, gydag 8% yn 2018 a 9% yn 2019 yn nodi ei fod yn broblem ar eu fferm. Mae clafr defaid yn cael ei achosi gan y gwiddon *Psorptes ovis* ac yn arwain at glwyfau a llid difrifol ar y croen (van den Broek & Huntley, 2003). Mae hyn yn arwain at golli cnu, dirywiad yng nghyflwr y corff, pwysau geni is, cyfraddau marwolaeth uwch ymysg yr ŵyn a mwy o garcasau'n cael eu condemnio yn y lladd-dy (¹NADIS, 2019). Oherwydd bod y clefyd yn cael ei drosglwyddo trwy factor symudol a all oroesi hyd at 17 diwrnod yn yr amgylchedd, mae'n heintus iawn. O'r herwydd, os nad yw ffermydd yn trin defaid heintiedig, mae'n anochel y bydd y cyflwr yn heintio ffermydd cyfagos. Yn y DU mae yna ofyniad cyfreithiol i drin clafr defaid, ond nododd astudiaeth yn 2010 fod 36% o ffermydd defaid Cymru wedi profi achos yn ystod y 5 mlynedd diwethaf (¹NADIS, 2019). Ar ddechrau 2019, cadarnhaodd Llywodraeth Cymru gyllid ar gyfer Prosiect Gwaredu Clafr Defaid - ymrwymiad calonogol a gafodd dderbyniad da gan y rhai sy'n ymwneud â'r diwydiant amaethyddol.

13. Ar raddfa o 1-6, pa mor bwysig yw rheoli'r canlynol i'ch busnes: (1 yn golygu ddim yn bwysig, 6 yn golygu pwysig iawn):

a) Bioamrywiaeth a chynefinoedd

Gwerth	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
1	5	9	0	1
2	4	21	0	3
3	24	59	3	8
4	80	150	9	21
5	389	280	43	40
6	396	177	43	25
Cyfanswm yr ymatebion	898	696	99	99
Cyfanswm heb ymateb	13	9	1	1

Mae ymatebion rhwng 2018 a 2019 yn dangos rhai amrywiadau, gydag 86% o ymatebwyr yn dewis 5 neu 6 ar y raddfa yn 2018, o'i gymharu â 65% yn 2019. Gallai hyn awgrymu bod bioamrywiaeth a chynefinoedd wedi dod yn llai o bryder rhwng 2018 a 2019, ond bod y pwnc yn parhau i fod yn dipyn o flaenoriaeth i ffermwyr Cymru.

b) Pridd

Gwerth	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
1	28	1	3	0
2	40	1	4	0
3	190	11	20	1
4	239	36	26	5
5	258	140	28	20
6	147	503	16	71
Cyfanswm yr ymatebion	905	692	99	98
Cyfanswm heb ymateb	6	13	1	2

Pan ofynnwyd pa mor bwysig yw rheoli pridd i'w busnes fferm, dangosodd cyfranogwyr ymateb gwahanol yn 2018 o'i gymharu â 2019. Mae canlyniadau arolwg 2018 yn awgrymu bod pridd yn peri rhywfaint o bryder, gan fod tua hanner yr ymatebion (54%) yn ei raddio ar 4 neu 5 ar y raddfa. Fodd bynnag, yn 2019, nododd 71% o'r atebion fod pridd yn brif flaenoriaeth, gan raddio'r mater hwn yn 6 ar y raddfa. Mae'r canlyniad hwn yn awgrymu y bu gwelliant neu gynnydd yn nealltwriaeth ffermwyr o'r angen i fonitro a chynnal y pridd er mwyn sicrhau'r cynhyrchiant a'r elw gorau posibl rhwng 2018 a 2019, ac mae hyn yn debygol o fod o ganlyniad i weithgareddau Cyswllt Ffermio, yn enwedig samplu pridd a gweithdai.

c) Ansawdd dŵr

Gwerth	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
1	2	3	0	0
2	5	2	0	0
3	27	23	3	3
4	65	73	7	10
5	305	291	33	41
6	496	298	54	42
Cyfanswm yr ymatebion	900	690	99	98
Cyfanswm heb ymateb	11	15	1	2

Roedd yr ymateb i ansawdd dŵr yn debyg yn 2018 a 2019, gan fod 87% o ymatebion yn 2018 yn nodi 5 neu 6 ar y raddfa ac 83% yn 2019. Byddai hyn yn awgrymu bod ansawdd dŵr o bwysigrwydd cyson i ffermwyr yng Nghymru.

d) Tirwedd

Gwerth	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
1	2	4	0	0
2	18	13	2	2
3	50	51	5	7
4	185	176	20	25
5	462	335	51	48
6	176	108	19	15
Cyfanswm yr ymatebion	893	687	98	97
Cyfanswm heb ymateb	18	18	2	3

Roedd pwysigrwydd rheoli tirweddau i gyfranogwyr yn arolwg 2018 a 2019 yn debyg iawn. Mae'r canlyniadau'n awgrymu bod cyfranogwyr yn gymharol bryderus ynglŷn â chynnal y dirwedd, er nad yw mor bwysig ag ansawdd pridd neu ddŵr. Mae ymateb o'r fath yn galonogol, gan fod tirwedd eiconig Cymru yn cael ei chydabod fel nwydd cyhoeddus, gyda'r mwyafrif helaeth yn cael ei reoli a'i gynnal gan ffermwyr (Llywodraeth Cymru, 2017).

e) Dŵr

Gwerth	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
1	29	4	3	0
2	22	3	2	0
3	36	23	4	3
4	123	76	13	11
5	493	302	54	43
6	188	281	21	40
Cyfanswm yr ymatebion	891	689	98	98
Cyfanswm heb ymateb	20	16	2	2

Roedd pwysigrwydd rheoli dŵr i gyfranogwyr yn 2018 a 2019 yn weddol debyg, er bod arwyddion o fwy o bryder yn 2019. Roedd arolwg 2018 yn dangos bod 21% o gyfranogwyr yn nodi bod dŵr ar lefel 6 ar y raddfa bwysigrwydd o'i gymharu â 40% yn 2019.

f) Ansawdd aer

Gwerth	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
1	7	5	1	0
2	14	11	1.5	1
3	46	41	5	6
4	168	109	18	15
5	501	333	55	48
6	162	188	18	27
Cyfanswm yr ymatebion	898	687	98	97
Cyfanswm heb ymateb	13	18	2	3

Unwaith eto, roedd pwysigrwydd rheoli ansawdd aer yn gymharol rhwng 2018 a 2019. Yn y ddau arolwg, roedd mwyafrif yr ymatebion ar ochr uchaf canol y raddfa, gyda'r rhan fwyaf yn dewis '5' (55% yn 2018 a 47% yn 2019).

14. O ganlyniad i weithgaredd Cyswllt Ffermio, a ydych chi wedi gwneud unrhyw newidiadau i'ch arferion ffermio?

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Ydw	412	308	45	44
Nac ydw	497	380	54	54
Cyfanswm yr ymatebion	910	689	99	98
Cyfanswm heb ymateb	1	17	1	2

Roedd yr ymatebion i'r cwestiwn yma wedi'u rhannu'n gymharol gyfartal yn 2018 a 2019 gyda 44-45% o'r ymatebwyr wedi newid eu harferion ffermio a 54% yn nodi nad oeddent wedi newid. Mae hwn

yn ganlyniad da. Mae gwneud newidiadau i arferion ffermio fel arfer yn benderfyniad sy'n cael ei ddylanwadu gan sawl ffactor ac yn gwyro oddi wrth y dysgu traddodiadol a welir mewn cymunedau ffermio lle mae arferion yn cael trosglwyddo drwy'r teulu ac yn cael eu rhannu ymysg grwpiau lleol, agos, gan arwain at anfodlonrwydd i newid yn aml (Franz *et al.*, 2010). Mae ymatebion o'r fath yn awgrymu ei bod yn debygol bod Cyswllt Ffermio wedi dylanwadu'n gadarnhaol ar arferion ffermio yng Nghymru. Fel arall, mae'n bosibl bod y rhai sydd wedi ateb 'na' eisoes yn gweithredu'n effeithlon ac yn dilyn canllawiau arfer da. Mewn achosion o'r fath, gallai mynychu digwyddiad Cyswllt Ffermio fod wedi cadarnhau eu harferion a'u hannog i barhau fel ag y maent.

15. Beth yw'r rhesymau pam na wnaethoch chi unrhyw newidiadau?

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Ddim yn addas ar gyfer fy system ffermio	145	236	16	33
Ddim yn addas ar gyfer fy musnes neu nid oes angen newid ar hyn o bryd	183	50	20	7
Diffyg llafur neu amser	44	33	5	5
Nid oes digon o amser wedi mynd heibio eto	25	23	3	3
Diffyg cyfalaf	86	6	9	1
Dim digon o wybodaeth wedi'i darparu gan Cyswllt Ffermio	10	5	1	0
Diffyg sgiliau perthnasol	3	2	0	0
Newid ym mholisi'r llywodraeth	3	2	0	0
Cyfanswm yr ymatebion	499	357	55	51
Cyfanswm heb ymateb	412	348	45	49

Yn 2018 y prif reswm (20%) dros beidio â newid arferion ffermio oedd anaddasrwydd i'r busnes neu nad oedd angen newid ar hyn o bryd, ac roedd 16% yn nodi nad oedd newid yn addas ar gyfer eu system ffermio. Yn 2019, gellir gweld amrywiad rhwng y ddau arolwg, gyda 33% yn gwrthod newidiadau oherwydd anaddasrwydd i'r system ffermio a 7% yn nodi mai'r rheswm dros beidio â gwneud newid oedd anaddasrwydd i'r busnes neu nad oedd angen newid. Roedd diffyg sgiliau perthnasol neu wybodaeth gan Cyswllt Ffermio yn atebion llawer llai poblogaidd, a allai ddangos effaith Cyswllt Ffermio ar addysgu a hyfforddi ffermwyr.

16. Pa newidiadau wnaethoch chi?

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Newidiadau i reoli pridd	96	86	10	12
Newid rheolaeth anifeiliaid/monitro iechyd	58	44	6	6
Mynychu hyfforddiant neu gyrsgiau	16	32	2	4
Rheoli tir glas	40	28	4	4
Newid mewn da byw (brîd, rhywogaeth neu niferoedd)	22	23	2	3

Wedi derbyn a defnyddio grant	14	15	2	2
Newidiadau i reoli tir	2	10	0	1
Arallgyfeirio (cyffredinol)	10	Amherthnasol	1	Amherthnasol
Arallgyfeirio i dwristiaeth a llety gwyliau	0	9	0	1
Mynychu grwpiau trafod	8	6	1	1
Cyflwyno system ynni adnewyddadwy	3	6	0	1
Newidiadau i faeth anifeiliaid	5	6	0	1
Plannu coed	2	6	0	1
Newid i dyfu cynydau âr neu dyfu mwy o gynydau âr	4	5	0	0
Cymryd rhan mewn meincnodi	1	4	0	0
Gwell iechyd a diogelwch	6	4	1	0
Newidiadau i reoli gwastraff	3	2	0	0
Cymryd rhan mewn cynllunio olyniaeth	4	2	0	0
Newidiadau ariannol	3	2	0	0
Newid bach (amhenodol)	23	8	2.5	1
Gwelliannau (amhenodol)	35	Amherthnasol	4	Amherthnasol
Newid neu gynnydd mewn gwaith papur a rheoli busnes	16	Amherthnasol	2	Amherthnasol
Cynllunio adeiladau / adeiladau	21	Amherthnasol	2	Amherthnasol
Arall	31	26	3	4
Cyfanswm yr ymatebion	407	278	45	39
Cyfanswm heb ymateb	504	427	55	61

Y newid mwyaf poblogaidd a wnaed gan yr ymatebwyr ar eu ffermydd yn 2018 a 2019 oedd o ran iechyd y pridd (10 a 12% yn y drefn honno), rheoli maetholion a samplu'n rheolaidd. Fel y dangoswyd yng nghwestiwn 13(b), byddai hyn yn awgrymu mai prif bryder nifer o ffermwyr yw iechyd a rheolaeth y pridd. Mae ffermwyr yn defnyddio'r gwasanaethau samplu pridd ac yn gwneud newidiadau i'w harfer i gynyddu proffidioldeb a chynaliadwyedd. Yr ail newid mwyaf poblogaidd, yn 2018 a 2019, oedd i arferion monitro neu reoli iechyd anifeiliaid (6%). Yn 2018, roedd y trydydd newid mwyaf poblogaidd a wnaed yn ymwneud â rheoli glaswelltir (4%), ond yn 2019, mynychu hyfforddiant / cyrsiau oedd y trydydd newid mwyaf poblogaidd(4%).

17. Pa effaith y mae rhaglen Cyswllt Ffermio wedi'i chael ar yr agweddau canlynol ar eich busnes?

a) Hyfywedd fferm

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Effaith gadarnhaol sylweddol	65	79	7	11
Effaith gadarnhaol fach	545	365	60	52
Dim effaith	274	217	30	31
Effaith negyddol	1	3	0	0
Ddim yn berthnasol	23	35	3	5
Cyfanswm yr ymatebion	908	700	99.5	99
Cyfanswm heb ymateb	3	5	0.5	1

b) Gallu'r fferm i fod yn gystadleuol

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Effaith gadarnhaol sylweddol	29	37	3	5
Effaith gadarnhaol fach	448	192	49	27
Dim effaith	398	374	44	53
Effaith negyddol	1	2	0	0
Ddim yn berthnasol	28	88	3	12
Cyfanswm yr ymatebion	904	693	99	98
Cyfanswm heb ymateb	7	12	1	2

c) Effeithlonrwydd wrth ddefnyddio mewnbynnau a brynir i mewn (gwrtait, tanwydd, ac ati)

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019

Effaith gadarnhaol sylweddol	47	66	5	9
Effaith gadarnhaol fach	404	232	44	33
Dim effaith	391	347	43	49
Effaith negyddol	1	2	0	0
Ddim yn berthnasol	54	47	6	7
Cyfanswm yr ymatebion	897	694	98	98
Cyfanswm heb ymateb	14	11	2	2

d) Effeithlonrwydd llafur

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Effaith gadarnhaol sylweddol	28	37	3	5
Effaith gadarnhaol fach	312	120	34	17
Dim effaith	481	433	53	61
Effaith negyddol	0	2	0	0
Ddim yn berthnasol	74	101	8	14
Cyfanswm yr ymatebion	895	693	98	98
Cyfanswm heb ymateb	15	12	2	2

e) Lleihau ôl troed carbon

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Effaith gadarnhaol sylweddol	11	48	1	7
Effaith gadarnhaol fach	177	123	19	17
Dim effaith	656	464	72	66
Effaith negyddol	3	3	0	0
Ddim yn berthnasol	47	56	5	8
Cyfanswm yr ymatebion	894	694	98	98
Cyfanswm heb ymateb	16	11	2	2

f) Effaith amgylcheddol (bioamrywiaeth, bywyd gwylt, edrychiad y dirwedd, ansawdd dŵr, ac ati)

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019

Effaith gadarnhaol sylweddol	24	67	3	9
Effaith gadarnhaol fach	223	128	24	18
Dim effaith	614	448	67	63
Effaith negyddol	2	3	0	0
Ddim yn berthnasol	38	44	4	6
Cyfanswm yr ymatebion	901	690	99	98
Cyfanswm heb ymateb	10	15	1	2

g) Lles anifeiliaid

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Effaith gadarnhaol sylweddol	62	101	7	14
Effaith gadarnhaol fach	468	307	51	43
Dim effaith	345	243	38	34
Effaith negyddol	0	2	0	0
Ddim yn berthnasol	25	36	3	5
Cyfanswm yr ymatebion	900	689	99	98
Cyfanswm heb ymateb	11	16	1	2

h) Bioggiogelwch

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Effaith gadarnhaol sylweddol	20	65	2	9
Effaith gadarnhaol fach	244	146	27	21
Dim effaith	593	434	65	61
Effaith negyddol	2	2	0	0
Ddim yn berthnasol	33	46	4	6
Cyfanswm yr ymatebion	891	693	98	98
Cyfanswm heb ymateb	20	12	2	2

i) Iechyd a diogelwch

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019

Effaith gadarnhaol sylweddol	38	97	4	14
Effaith gadarnhaol fach	207	171	23	24
Dim effaith	630	387	69	55
Effaith negyddol	0	2	0	0
Ddim yn berthnasol	21	36	2	5
Cyfanswm yr ymatebion	896	693	98	98
Cyfanswm heb ymateb	15	12	2	2

j) Olyniaeth teulu

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Effaith gadarnhaol sylweddol	24	46	0	6
Effaith gadarnhaol fach	183	73	3	10
Dim effaith	608	456	67	65
Effaith negyddol	0	2	0	0
Ddim yn berthnasol	77	109	8	15
Cyfanswm yr ymatebion	892	686	98	97
Cyfanswm heb ymateb	19	19	2	3

k) Swyddi ac incwm yn y gymuned wledig ehangach

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Effaith gadarnhaol sylweddol	11	41	1	6
Effaith gadarnhaol fach	119	64	13	9
Dim effaith	706	474	77	67
Effaith negyddol	0	2	0	0
Ddim yn berthnasol	62	111	7	16
Cyfanswm yr ymatebion	898	692	99	98
Cyfanswm heb ymateb	13	13	1	2

l) Defnyddio TGCh

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019

Effaith gadarnhaol sylweddol	24	54	1	8
Effaith gadarnhaol fach	269	145	29	20
Dim effaith	565	424	62	60
Effaith negyddol	1	5	0	1
Ddim yn berthnasol	34	63	4	9
Cyfanswm yr ymatebion	893	691	98	98
Cyfanswm heb ymateb	18	14	2	2

Nododd ymatebwyr yn 2018, yn gyffredinol (ar wahân i'r cwestiwn yn ymwneud ag iechyd a diogelwch) fod Cyswllt Ffermio wedi gwneud mwy o 'effaith gadarnhaol fechan' nag yn 2019. Rhwng 2018 a 2019 mae cynnydd sylweddol yn nifer yr ymatebion sy'n nodi bod Cyswllt Ffermio wedi cael 'effaith gadarnhaol sylweddol' ar eu busnes, sy'n cael ei adlewyrchu yng nghanlyniadau 2019. Mae'r tueddiad hwn i'w weld yn gyffredinol, a gallai ddangos y teimlad bod Cyswllt Ffermio yn cael effaith gadarnhaol gynyddol. Roedd yr ymatebion a nododd effaith negyddol yn isel yn gyffredinol ac ar draws y ddwy flynedd.

18. Ar gyfer pob un o'r eitemau a ganlyn, nodwch i ba raddau y mae Cyswllt Ffermio wedi cael effaith ar eich elw ffermio a / neu incwm tymor hir eich teulu. A wnewch chi feintio hyn gan ddefnyddio'r ystodau canrannol canlynol o lai na 5%, rhwng 5% a 10%, rhwng 10% a 25%, mwy na 25%?

a) Costau amrywiol (bwyd anifeiliaid, hadau, gwrtaith ac ati)

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Wedi cynyddu mwy na 25%	1	6	0	1
Wedi cynyddu 10-25%	9	16	1	2
Wedi cynyddu 5-10%	29	26	3	4
Wedi cynyddu llai na 5%	148	51	16	7
Dim newid	629	455	69	64
Wedi gostwng llai na 5%	77	119	13	17
Wedi gostwng 5-10%	4	12	0	2
Wedi gostwng 10-25%	1	4	0	0
Cyfanswm yr ymatebion	898	689	98	98
Cyfanswm heb ymateb	13	16	2	2

b) Costau sefydlog (cyllid, llafur, peiriannau, dibrisiant adeiladau, ac ati)

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019

Wedi cynyddu mwy na 25%	2	9	0	1
Wedi cynyddu 10-25%	11	6	1	1
Wedi cynyddu 5-10%	33	21	4	3
Wedi cynyddu llai na 5%	135	36	15	5
Dim newid	655	525	72	74
Wedi gostwng llai na 5%	56	79	6	11
Wedi gostwng 5-10%	34	6	4	1
Wedi gostwng 10-25%	0	3	0	0
Wedi gostwng mwy na 25%	0	1	0	0
Cyfanswm yr ymatebion	893	686	98	97
Cyfanswm heb ymateb	18	19	0	3

c) Trosiant fferm

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Wedi cynyddu mwy na 25%	6	16	1	2
Wedi cynyddu 10-25%	5	13	0	2
Wedi cynyddu 5-10%	33	38	4	5
Wedi cynyddu llai na 5%	198	82	22	12
Dim newid	633	516	69	73
Wedi gostwng llai na 5%	13	16	1	2
Wedi gostwng 5-10%	2	7	0	1
Wedi gostwng 10-25%	2	1	0	0
Wedi gostwng mwy na 25%	0	0	0	0
Cyfanswm yr ymatebion	892	689	98	98
Cyfanswm heb ymateb	19	16	2	2

d) Trosiant o arallgyfeirio (ee contractio ar gyfer ffermwyr eraill, darparu llety yn y tŷ fferm, adwerthu ar raddfa fach neu brosesu bwyd)

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Wedi cynyddu mwy na 25%	9	15	1	2
Wedi cynyddu 10-25%	6	5	1	0
Wedi cynyddu 5-10%	18	11	2	1
Wedi cynyddu llai na 5%	91	25	10	3
Dim newid	762	574	84	81
Wedi gostwng llai na 5%	8	9	1	1
Wedi gostwng 5-10%	1	1	0	0
Wedi gostwng 10-25%	0	0	0	0
Wedi gostwng mwy na 25%	0	0	0	0
Cyfanswm yr ymatebion	895	640	98	91

Cyfanswm heb ymateb	16	64	2	9
---------------------	----	----	---	---

e) Elw fferm

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Wedi cynyddu mwy na 25%	6	11	1	1
Wedi cynyddu 10-25%	3	9	0	1
Wedi cynyddu 5-10%	30	22	3	3
Wedi cynyddu llai na 5%	133	81	14	11
Dim newid	695	521	76	74
Wedi gostwng llai na 5%	19	24	2	3
Wedi gostwng 5-10%	3	11	0	1
Wedi gostwng 10-25%	0	2	0	0
Wedi gostwng mwy na 25%	1	1	0	0
Cyfanswm yr ymatebion	890	682	98	97
Cyfanswm heb ymateb	21	23	2	3

f) Cyfanswm y llafur a ddefnyddiwyd (cyfwerth ag amser llawn)

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Wedi cynyddu mwy na 25%	7	4	1	1
Wedi cynyddu 10-25%	2	3	0	0
Wedi cynyddu 5-10%	27	4	3	1
Wedi cynyddu llai na 5%	36	20	4	3
Dim newid	798	619	88	89
Wedi gostwng llai na 5%	15	19	2	3
Wedi gostwng 5-10%	0	3	0	0
Wedi gostwng 10-25%	0	0	0	0
Wedi gostwng mwy na 25%	2	2	0	0
Cyfanswm yr ymatebion	887	674	97	96
Cyfanswm heb ymateb	24	31	3	4

g) Cyfanswm incwm teulu (ee elw fferm ac incwm arall)

Ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Wedi cynyddu mwy na 25%	9	12	1	2
Wedi cynyddu 10-25%	1	2	0	0
Wedi cynyddu 5-10%	31	17	3	2
Wedi cynyddu llai na 5%	44	30	5	4
Dim newid	786	591	86	84
Wedi gostwng llai na 5%	14	15	1	2

Wedi gostwng 5-10%	5	6	0	1
Wedi gostwng 10-25%	0	2	0	0
Wedi gostwng mwy na 25%	1	2	0	0
Cyfanswm yr ymatebion	891	676	98	96
Cyfanswm heb ymateb	20	29	2	4

Mae ymatebion i bob eitem yng nghwestiwn 21 yn debyg iawn rhwng 2018 a 2019, gyda mwyafrif helaeth yr ymatebion yn nodi'r opsiynau canolog - "wedi cynyddu llai na 5%", "dim newid" ac "wedi lleihau llai na 5%".

19. Pa gymorth arall yr hoffech chi gan raglen Cyswllt Ffermio i helpu i wella effeithlonrwydd a chynhyrchiant eich busnes?

Math o ymateb	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Gwybodaeth a chefnogaeth am grantiau a chymorth ariannol	144	97	15	14
Cyllid ar gyfer prawf trelar a thrwydded HGV	13	16	1	2
Gwybodaeth a chyngor ar faterion amgylcheddol (gan gynnwys plannu coed)	12	33	1	5
Cyrsiau hyfforddi ychwanegol neu fwy amrywiol (gan gynnwys yn ddaearyddol)	48	30	5	4
Mwy o gyllid / mynediad haws i gyrsiau	14	Amherthnasol	1	
Gwell cyfathrebu am gyrsiau a'r hyn sydd gan Cyswllt Ffermio i'w gynnig	40	30	4	4
Cyrsiau a chefnogaeth cyfrifiadurol / TGCh	37	26	4	4
Technoleg fferm (Amaethyddiaeth fanwl gywir, EID, ac ati)	0	9	0	1
Cefnogaeth gyda threth ddigidol a TAW	9	6	1	1
Help gyda rheoli a chynllunio maetholion (gan gynnwys samplu pridd)	28	26	3	4
Cyngor a chefnogaeth gydag arallgyfeirio	35	25	4	3
Cyngor ar Brexit a'r llywodraeth	33	20	4	3
Cyngor ar iechyd, lles a rheolaeth anifeiliaid	25	18	3	2
Cynllunio a chyngor busnes	11	13	1	2
Mwy o grwpiau trafod	7	13	1	2
Cyngor a hyfforddiant ar reoli glaswelltir	10	13	1	2
Cefnogaeth i ffermwyr newydd neu ifanc	26	12	3	2

Gwybodaeth a chyngor ar ddyfodol ffermio	0	12	0	2
Cyngor am olyniaeth (teulu)	11	7	1	1
Mwy o gymorth i fusnesau bach a grantiau bach	31	7	3	1
Mwy o gymorth a hyfforddiant ymarferol	6	6	0.5	1
Mentora a chyngor 1 i 1	5	6	0.5	1
Cyngor a chyllid ar gyfer ynni adnewyddadwy	0	5	0	1
Cyngor a hyfforddiant ar gymorth cyntaf neu iechyd a diogelwch	6	5	0.5	1
Cefnogaeth a chyngor am iechyd meddwl	1	5	0	1
Cyngor a chefnogaeth ar feincnodi	2	4	0	0
Mwy o gefnogaeth i ffermydd organig	1	4	0	0
Mwy o ffermydd arddangos / ymweliadau fferm	8	Amherthnasol	1	Amherthnasol
Cyngor ar reoli gwastraff a slyri	9	Amherthnasol	1	Amherthnasol
Gwybodaeth a chefnogaeth ar gynllun Grant Cynhyrchu Cynaliadwy (SPG)	11	Amherthnasol	1	Amherthnasol
Arall	27	11	3	1
Yn fodlon â'r ddarpariaeth gyfredol	87	33	9	5
Cyfanswm yr ymatebion	739	398	81	56
Cyfanswm heb ymateb	172	309	19	44

Y 3 chais a dderbyniwyd amlaf ar gyfer cefnogaeth ychwanegol:

2018:

Gwybodaeth a chefnogaeth am grantiau a chymorth ariannol (15%)

Cyrsiau hyfforddi ychwanegol neu fwy amrywiol (gan gynnwys yn ddaearyddol) (5%)

2019:

1. Gwybodaeth am grantiau, a chefnogaeth wrth geisio amdanynt (8%)
2. Mwy o grantiau a chymorth ariannol (6%)
3. Gwybodaeth a chyngor ar faterion amgylcheddol (gan gynnwys plannu coed) (5%)

Roedd ymatebion i gwestiwn 19 yn amrywiol iawn gan fod angen ymateb testun rhydd. Er, gellid categoreiddio'r mwyafrif yn isbynciau ehangach at ddibenion eglurder.

Roedd y cais am gymorth a dderbyniwyd fwyaf aml yn ymwneud â grantiau a chyllid yn 2018 a 2019. Yn 2018, gofynnodd 9% o'r cyfranogwyr am 'fwy o grantiau a chymorth ariannol' a gofynnodd 6% am 'fwy o wybodaeth am grantiau a chefnogaeth wrth wneud cais amdanynt'. Y trydydd ymateb mwyaf poblogaidd yn 2018 oedd ar gyfer 'cyrsiau hyfforddi ychwanegol neu fwy amrywiol, gan gynnwys yn ddaearyddol' (5%). Yn 2019, mae'r duedd yn cael ei gwrthdroi, gydag 8% o'r cyfranogwyr yn gofyn am 'fwy o wybodaeth am grantiau a chefnogaeth wrth wneud cais amdanynt' a 6% eisiau 'mwy o grantiau a chymorth ariannol'. Y trydydd ateb mwyaf poblogaidd yn 2019 oedd ar gyfer 'gwybodaeth a chyngor ar faterion amgylcheddol' (gan gynnwys bioamrywiaeth, cynaliadwyedd a phlannu coed).

Mae Cyswllt Ffermio yn gyfrifol yn bennaf am gyfnewid a throsglwyddo gwybodaeth ac nid yw'n darparu cymorthdaliadau na grantiau / cyllid ar gyfer gwella ffermydd (ee adeiladu siediau). O fwy o ddiddordeb o bosibl yn y fan hon yw'r cais am gymorth wrth ymgeisio am grantiau - cymorth gyda gwaith papur, arweiniad ar yr hyn sy'n gwneud cais da a hysbysiadau ynglŷn ag argaeledd. Mae Cyswllt Ffermio yn cynnig cefnogaeth i fusnesau fferm wrth baratoi cynlluniau busnes i gefnogi ceisiadau grant ac mae mynychu rhai digwyddiadau Cyswllt Ffermio yn rhagofyniad ar gyfer gwneud cais am rai grantiau Llywodraeth Cymru. Os nad ydynt eisoes yn cael eu defnyddio, gallai dulliau eraill o ddarparu cefnogaeth gynnwys ymgynghoriadau dros y ffôn, cyfres o fideos cynghori byr neu lyfryn cynghori/'rhestr wirio' ar gyfer grantiau.

Fel y soniwyd, bydd cyllid BPS yn cael ei ddiddymu'n raddol yn y blynyddoedd nesaf ac yn ei le bydd cynlluniau sy'n canolbwyntio mwy ar yr amgylchedd a chynaliadwyedd. O'r herwydd, nid yw'n syndod gweld cynnydd sylweddol (o 1 i 5% dros 2018 a 2019) mewn ffermwyr yn gofyn am wybodaeth ychwanegol am sut i gynyddu bioamrywiaeth a gwarchod cynefinoedd ar eu fferm a lleihau eu heffaith amgylcheddol a'u hól troed carbon. Yn benodol, mae diddordeb mawr mewn amaeth-goedwigaeth ond mae angen gwybodaeth fwy cadarn ar ffermwyr am ddewisiadau plannu, dulliau sefydlu, ôl-ofal ac ati cyn gwneud y buddsoddiad.

Mae cyrsiau hyfforddi yn werthfawr i lawer (4%) ond hoffent gael gwell cyfathrebu amdanynt a rhywfaint o hyblygrwydd - h.y. yn ystod penwythnosau neu gyda'r nos. Mae'r cais am fwy o grwpiau trafod a chysiau mewn gwahanol leoliadau o amgylch Cymru yn anodd oherwydd natur wledig Cymru, ni ellir cynnal grwpiau a chysiau hyfforddi ym mhob ardal ac o'r herwydd mae'n rhaid i Cyswllt Ffermio flaenoriaethu. Mae Cyswllt Ffermio eisoes yn cynnig deunyddiau e-ddysgu helaeth i'w aelodau ac er bod cwestiwn 10 yn nodi bod aelodau'n ymwybodol o hyn, efallai nad ydyn nhw'n ymwybodol y gallai'r cynnwys ddarparu manylion tebyg i rai cyrsiau hyfforddi (er enghraifft, Gwella Busnes).

Cais arall a dderbyniwyd yn aml oedd am hyfforddiant TG, gyda 4% o'r rhai a holwyd yn mynegi diddordeb yn 2018 a 2019. Ar hyn o bryd mae Cyswllt Ffermio yn cynnig amrywiaeth o hyfforddiant cyfrifiadurol - trwy gyrsiau ar-lein, gweithdai grŵp neu hyfforddiant wyneb yn wyneb. Mae'r dull hyblyg hwn yn rhoi opsiynau i aelodau yn dibynnu ar y ffordd y maent yn dymuno dysgu, gallai gwneud hyn yn glir i aelodau a darparu gwybodaeth ymhell o flaen amser hefyd helpu ffermwyr i gael mynediad at y rhain.

20. Gwasgariad daearyddol yr ymatebwyr

Sir	Nifer yr ymatebion		% ymatebion	
	2018	2019	2018	2019
Pen-y-bont ar Ogwr	5	5	0.5	1
Caerffili	5	7	0.5	1
Caerdydd	2	2	0	0
Sir Gaerfyrddin	129	95	14	13
Ceredigion	92	74	10	10
Conwy	47	41	5	6
Sir Ddinbych	41	32	5	5
Sir y Fflint	22	16	2	2
Gwynedd	98	79	11	11
Ynys Môn	39	37	4	5
Sir Fynwy	41	30	4	4

Castell-nedd Port Talbot	14	11	1.5	1
Casnewydd	2	2	0	0
Sir Benfro	71	45	8	6
Powys	238	186	26	26
Rhondda Cynon Taf	12	7	1	1
Abertawe	13	10	1	1
Bro Morgannwg	11	7	1	1
Wrecsam	20	14	2	2
Cyfanswm yr ymatebion	909	702	99.7	99
Cyfanswm heb ymateb	3	3	0.3	1

Mae cyfran sylweddol o'r ymatebwyr (26%) yn yr arolwg hwn yn byw ym Mhowys, gyda 13% yn Sir Gaerfyrddin ac 11% yng Ngwynedd. Yn y lleiafrif roedd Torfaen, Casnewydd, Caerdydd a Blaenau Gwent (gyda 2 ymatebydd i bob sir). Roedd dosbarthiad daearyddol yn debyg iawn rhwng 2018 a 2019.

Sylwadau i gloi

Wrth gymharu canlyniadau adroddiad 2018 a 2019 mae'r mwyafrif yn dangos cysondeb mawr rhwng blynyddoedd. Er hynny, gwelwyd gwelliannau o ran y defnydd o ddata meincnodi er mwyn newid arferion rheoli. Nododd mwy o gyfranogwyr yr arolwg yn 2019 eu bod wedi gwneud newidiadau o ganlyniad i ddata meincnodi o'i gymharu â chanlyniadau 2018, sy'n awgrymu bod pobl yn gallu dehongli a defnyddio'r data'n well ar y fferm dros y flwyddyn. Gallai cynnydd o'r fath fod o ganlyniad i gymryd rhan mewn gweithgareddau Cyswllt Ffermio. O ran cyrsiau hyfforddi, roedd 'monitro iechyd anifeiliaid' a 'samplu pridd' yn parhau i fod yn weithgareddau poblogaidd ar draws y ddwy flynedd, ond roedd 'mesur glaswellt' yn ddewis mwy poblogaidd yn 2018 a samplu silwair yn 2019. Mae'r canlyniadau hefyd yn awgrymu bod cyfranogwyr wedi gweld mwy o effaith gadarnhaol ar eu busnes o ganlyniad i raglen Cyswllt Ffermio rhwng 2018 a 2019.

Fel yr amlygwyd trwy gydol yr adroddiad, mae'r aelodau Cyswllt Ffermio a arolygwyd wedi nodi bod grwpiau trafod yn ogystal ag ymweliadau fferm wedi bod yn hynod fuddiol a diddorol. Mae 'gwyllo' a 'gwneud' yn adnoddau pwerus ar gyfer dysgu ac mae dysgu gan gyfoedion mewn amaeth hefyd yn effeithiol iawn, gan fod cyfoedion sy'n defnyddio dulliau penodol yn annog hygyrdd, ac yn cael eu hystyried yn berthnasol ac yn ddibynadwy. Mae Cyswllt Ffermio yn parhau i wneud defnydd da o'r mecanweithiau dysgu hyn trwy eu safleoedd arddangos, ymweliadau fferm, grwpiau trafod a gweithdai.

Yn olaf, mae'n braf gweld diddordeb cynyddol mewn cynlluniau amaeth-amgylchedd rhwng 2018 a 2019. Roedd y ffermwyr a holwyd yn nodi pryder cryf ynglŷn â bioamrywiaeth a chynefinoedd ar eu ffermydd ac yn mynegi diddordeb mewn gwella cynaliadwyedd a'u heffaith ar yr amgylchedd. Gan fod y Cynllun Taliad Sylfaenol ar fin dod i ben a chael ei ddisodli gan systemau newydd yn seiliedig ar yr amgylchedd a chynaliadwyedd, byddai paratoi ar gyfer y newid hwn yn ddefnyddiol iawn. Bydd cefnogi ffermwyr i ymgysylltu â chynlluniau fel plannu coed ar eu tir yn sicr yn werthfawr.

Cyfeiriadau

Arolwg Busnesau Fferm yng Nghymru, 2018, canlyniadau llyfryn incwm Fferm Cymru 2017/18, Sefydliad y Gwyddorau Biolegol, Amgylcheddol a Gwledig, Prifysgol Aberystwyth.

Foster. A. D a Rosenzweig. M. R (1995), Learning by doing and learning from others: Human capital and technical change in agriculture, *Journal of Political Economy*, **103**(6): 1176-1209.

Franz. N, Piercy. F, Donaldson. J, Richard. R a Westbrook. J (2010), How farmers learn: Implications for agricultural educators, *Journal of Rural Social Sciences*, **25**(1): 37-59.

Gelasakis. A. I, Arsenos. G, Hickford. J, Zhou. H, Psifidi. A, Valergakis. G. E a Banos. G (2013), Polymorphism of the MHC-DQA2 gene in the Chios dairy sheep population and its association with footrot, *Livestock Science*, **153**(1-3): 56-59.

Gordon. D, Zadoks. R, Skuce. P a Sargison. N (2012), Confirmation of triclabendazole resistance in liver fluke in the UK, *Veterinary Record*, **171**: 159-160.

Gov.uk (2019), Grant Creu Coetir: Stiwardiaeth Cefn Gwlad (cyrchwyd 28/10/2019 yn <https://www.gov.uk/guidance/woodland-creation-grant-countryside-stewardship>).

Lima. E, Hopkins. T, Gurney. E, Shortall. O, Lovatt. F, Davies. P, Williamson. G a Kaler. J (2018), Drivers for precision livestock technology adoption: a study of factors associated with the adoption of electronic identification technology by commercial sheep farmers in England and Wales, *PLOS One*, **13**(1).

Morgan-Davies. C, Wishart. H, Lambe. N. R, Kenyon. F, McBean. D, Waterhouse. A a McCracken. D. I (2015), EID and other technological advances in small ruminant research, *International Animal Health Journal*, **2**(4): 64-67.

Mucha. S, Bunger. L a Conington. J (2015), Genome-wide association study of footrot in Texel sheep, *Genetics Selection Evolution*, **47**(35).

¹NADIS (2019), Animal Health Skills: Liver fluke control in sheep (cyrchwyd ar 29/10/19 ar <https://nadis.org.uk/disease-a-z/sheep/liver-fluke-control-in-sheep/>).

²NADIS (2019), Animal health skills: Lameness control in sheep (cyrchwyd ar 31/10/19 ar <https://www.nadis.org.uk/disease-a-z/sheep/lameness-control-in-sheep/>)

Milne. C. E, Dalton. G. E a Stott. A. W (2007), Integrated control strategies for ectoparasites in Scottish sheep flocks, *Livestock Science*, **106**(2-3), 243-253.

Nixon. E. J, Vineer. E. R a Wall. R (2017), Treatment strategies for sheep scab: an economic model of farmer behaviour, *Preventative Veterinary Medicine*, **137**: 43-51.

Rose. H (2011), Ovine psoroptic mange: risk and management (*Traewthawd Doethurol*, Prifysgol Bristol).

StatsWales, 2017. Nifer y ffermydd yn ôl math, blwyddyn a maint (cyrchwyd 09/01/20 ar <https://statswales.gov.wales/Catalogue/Agriculture/Agricultural-Survey/Farm-Types/number-of-farms-by-type-year -and-maint>)

Coed Cadw (2019), Plannu ar raddfa fawr (cyrchwyd 28/10/2019 yn <https://www.woodlandtrust.org.uk/plant-trees/large-scale-planting/>).

Van den Broek. A. H a Huntley. J. F (2003), Sheep scab: the disease, pathogenesis and control, *Journal of Comparative Pathology*, **128**(2-3): 79-91.

Llywodraeth Cymru (2017), Tirweddau'r Dyfodol: Darparu i Gymru (cyrchwyd 22/02/19 ar: <https://www.afwdl.cymru/wp-content/uploads/2018/02/170508-future-landscapes-delivering-for-wales-en.pdf>).

Llywodraeth Cymru (2019), Ymgynghoriad: Ffermio Cynaliadwy a'n Tir: www.gov.wales/sites/default/files/consultations/29/10/2019/brexit-consultation-document.pdf